

HE QIN POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE HUN-ÇİN İLİŞKİLERİ VE WANG ZHAO JUN

Nurcan TÜRKER*

Özet

Hun-Çin devletleri arasında gerçekleştirilen barış evlilikleri olarak tanımlanan He Qin Politikası¹ Hunlarla ilk kez Çin'in ekonomik, sosyal ve siyasi alanda güçsüz durumda olduğu dönemde, Han Hanedanlığı'nın isteğiyle uygulanmıştır. Bundan sonraki tüm He Qin anlaşmaları Hunlar tarafından talep edilmiştir. Anlaşmaya göre, Çin İmparatoru Hun liderine bir eş ve beraberinde değerli hediyeler göndermiş, karşılığında Hun lideri, Çin'in kuzey sınırlarını koruyacağına dair güvence vermiştir. He Qin kapsamında gerçekleşen evliliklerden biri Wang Zhao Jun'un Hun lideri Hu Han Ye ile yaptığı evliliğidir. Bu evlilik Hun-Çin ilişkilerinde elli yıllık bir barış dönemine işaret ettiğinden önemlidir. Antik Çin'de Dört Güzel Kadın'dan biri olarak kabul edilen Wang Zhao Jun'un Han sarayından ayrılışı Çin'de edebi eserlere ve efsanelere konu edilmiştir. Bu çalışmada Türk ve Çin tarihinde önemli bir yere sahip olan söz konusu evliliğin Hun-Çin ilişkilerine katkısı incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: He Qin Politikası, Wang Zhao Jun, Hu Han Ye, Barış Evliliği.

HUN-CHINA RELATIONS WITHIN THE FRAMEWORK OF HE QIN POLICY AND WANG ZHAO JUN

Abstract

He Qin policy, defined as peace-marriage between Huns and China, was applied for the first time by Han Dynasty when China was economically, socially and politically instable. After that, all the He Qin treaties were demanded by the Huns. According to the treaty, the emperor of China sent a

*Öğr. Gör. , Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, nurcan@erciyes.edu.tr

¹ He Qin Zheng Ce (和亲政策) (Türkçe okunuşu: Hı Çin Cıng Sı); *akrabalık/evlilik yoluyla barış sağlama politikası* olarak tanımlanabilir.

wife, gifts together, in return the Hun leader insured to protect the northern borders of China. One of these marriages was the marriage of Wang Zhao Jun with the Hun leader Hu Han Ye. This marriage was of significance because it indicated a peace period of 50 years in Hun-China relations. Wang Zhao Jun is considered to be one of the Four Beautiful Women in Antique China and her departure of Han palace is described in Chinese literature works and in legends. In this study, the contribution of this marriage, which has a crucial importance in Turkish and Chinese history, to Hun-China relations is attempted to be examined.

Keywords: He Qin Policy, Wang Zhao Jun, Hu Han Ye, Peace Marriage.

Giriş

Hun- Çin ilişkilerinin başlangıcı milattan önceki yıllara kadar uzanmaktadır. Hunlar göçebe bir yaşam sürerken, Çin ise yerleşik düzendedir. Sosyal ve siyasal yapıları tamamen farklı olan, birbirlerine komşu bu iki devlet tarih boyunca bazen savaşarak, bazen barış yöntemleri uygulayarak ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Bu ilişkilerde he qin politikası önemli bir yere sahiptir.

He Qin politikası ülkemizde çoğunlukla Türk devletlerinin Çinli prensesler yoluyla zayıf düşürülüp parçalandığı bir tuzak olarak algılanmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Hun-Çin devletleri arasında başlatılan he qin politikasını birincil kaynaklardan inceleyerek konuya açıklık kazandırmaktır.

Bilindiği üzere Orta Asya ve Türk tarihiyle ilgili bilgiler Çin kaynaklarında mevcuttur. Çinliler yazının bulunmasından itibaren tarih boyunca yaşananları düzenli ve sistematik olarak kaydetmeye özen göstermişlerdir.² Çin'de tarih yazıcılığı resmi olarak Han Hanedanlığı³

² Resmi kayıtlar dışında Çin'de Za Shi (杂史) adı verilen çeşitli tarih kitapları da mevcuttur. Bunlar yazarın kendi yorumuyla veya kulaktan dolma bilgilerle yazılmıştır ve doğrulukları tartışılır. Ancak resmi hanedanlık kayıtlarında taraf tutma, eksik ya da yanlış bilgi verme mümkün değildir. Bu nedenle devlet kayıtlarının tarafsız olduğunu söyleyebiliriz.

döneminde başlamıştır ve sonrasında da sistemli bir şekilde devam etmiştir. Resmi Hanedanlık Kayıtları olan “24 Tarih”⁴ Çin tarihindeki tüm hanedanlıklar hakkında bilgi içerir. Bunların arasında Tarih Kayıtları⁵, Han Tarihi⁶ ve Sonraki Han Tarihi⁷ Han dönemi tarihini anlatan üç önemli kaynaktır. Bu kaynaklarda Xiong Nu (匈奴) olarak adı geçen Hunlarla ilgili bilgiler ve Çin ile olan ilişkiler ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir.

Bu çalışmada adı geçen Çin kaynaklarından yararlanılarak, öncelikle Hun-Çin ilişkileri ana hatlarıyla ele alınmıştır. Bu ilişkilerde göze çarpan he qin politikasının nasıl ve ne amaçla uygulanmaya başlandığı belirtilmiş ve Batı Han Hanedanlığı⁸ döneminde politikanın işleyişinde görülen farklılıklar ortaya konmuştur. Son olarak söz konusu evliliklerden en ünlüsü olan cariyeye Wang Zhao Jun’un (王昭君) Hu Han Ye Chan Yu⁹ (呼韩邪单于) ile evliliği incelenerek tarihte Hun-Çin ilişkilerine olan katkısı üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Hun-Çin İlişkileri

³ Han Hanedanlığı (汉朝) : M.Ö.206- M.S.220

⁴ 24 Tarih (Er Shi Si Shi 二十四史) “Zheng Shi 正史” ismiyle de anılır. 1921 yılında Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Xu Shi Chang’ın (徐世昌) “Xinyuan Shi (新元史)” kitabını eklemesiyle 24 Tarih, 25 Tarih haline gelmiştir. Daha sonra “Qing Shi Gao (清史稿)” kitabını listeye dâhil etmek isteyenler olmuştur. Bu nedenle 24 Tarih, 25 Tarih, 26 Tarih isimleriyle anılmaktadır.

⁵ Shi Ji 史记: Si Ma Qian (司马迁) tarafından yazılmıştır. 130 bölümden oluşur. Huang Di’den (皇帝) Han Wu Di’ye (汉武帝) kadar olan üç bin yıllık tarihi kapsadığından genel tarih kitabı niteliğindedir.

⁶ Han Shu 汉书: Ban Gu (班固) tarafından yazılmıştır. 200 bölümden oluşur. Batı Han Hanedanlığı’nın 230 yıllık tarihi kaydedilmiştir.

⁷ Hou Han Shu 后汉书: Fan Ye (范曄) tarafından yazılmıştır. 120 bölümden oluşur. Wang Mang’dan (王莽) Han Xian Di’ye (汉献帝) kadar olan Doğu Han Hanedanlığı’nın 195 yıllık tarihi kaydedilmiştir.

⁸ Batı Han Hanedanlığı (西汉王朝) : M.Ö.206-M.S.25.

⁹ Chanyu (单于) : Hun liderine verilen ad.

Hunlar, Savaşan Beylikler Dönemi'nde¹⁰ tarih sahnesine çıkmıştır. Tarih Kayıtları'nda Çin'deki beş beyliğin¹¹, güçlenmeye başlayan bir başka beylik olan Qin (秦) beyliğine karşı Hunlarla işbirliği içine girdiği kaydedilmiştir. Bu tarih M.Ö. 318'dir. O dönemde resmi olarak güçlü bir kavim olduğu anlaşılan Hunlar, bundan sonra da Çin sınırları için tehlike haline gelmiştir.

Güçlenen Qin beyliği, diğer altı beyliği ortadan kaldırarak Qin topraklarına dâhil etmiş, M.Ö.221 yılında siyasi otoriteyi kurmuştur. Qin Hanedanlığı¹² dönemi Çin tarihinde Hunlarla olan ilişkiler açısından oldukça önemlidir.

Qin Shi Huang Di¹³ siyasi otoriteyi kurduktan sonra, General Meng Tian komutasındaki üç yüz bin kişilik bir orduyu kuzeye, Hunlara saldırmak için görevlendirmiştir. Hunlar kuzeye çekilmeye zorlanmış ve He Nan bölgesi ele geçirilmiştir.¹⁴ Otuz bin aile tarım görevlerinden alınıp bu bölgeye yerleştirilmiş, Meng Tian (蒙恬) komutasındaki askerlerle birlikte Çin Seddi inşasında çalıştırılmışlardır. Tarım yapılamayıp tüketim artınca ülke ekonomisi ve halkın yaşamı kötüye gitmiştir. General Meng Tian'in ölümünden sonra bu bölgedeki sınırları korumakla görevli kişiler ve Çinli aileler ayrılmışlardır. Böylelikle Hunlar rahatlamış, yavaş yavaş Sarı Nehri geçmişlerdir.¹⁵

Qin Hanedanlığı'ndan sonraki Han Hanedanlığı dönemi, Hunların tarihte etkin rol oynadıkları dönemdir. Hanedanlık yeni kurulduğunda Çin ekonomik ve askeri alanda zayıftır. Bir başka deyişle Qin

¹⁰ Savaşan Beylikler Dönemi (战国时期) : M.Ö.403-M.Ö.221.

¹¹ Hunlarla işbirliği yapan beş beylik; Wei魏, Zhao赵, Han韩, Qi齐 ve Yan燕 beylikleridir.

¹² Qin Hanedanlığı (秦朝) : M.Ö.221-M.Ö.206.

¹³ Qin Shi Huang Di (秦始皇帝) "Qin'in İlk İmparatoru" anlamına gelmektedir.

¹⁴ Jia Lu, Xu, *Shi Ji, Juan 110, Lie Zhuan 50, Xiong Nu Lie Zhuan*, (Shanghai, Han Yu Da Ci Dian Chu Ban She, 2004), s.1321.

¹⁵ Jia Lu, Xu, *Han Shu, Juan 94, Lie Zhuan 64, Xiong Nu Zhuan*, (Shanghai, Han Yu Da Ci Dian Chu Ban She, 2004) s.1862.

Hanedanlığı'ndaki durum, Han Hanedanlığı'nın ilk dönemlerinde kendisini göstermektedir. Hunlar ise bu dönemde Mao Dun¹⁶'un siyasi birliğini kurup topraklarını genişlettiği, Çin'den ekonomik, askeri ve siyasi alanda daha güçlü olduğu bir dönemi yaşamaktadır. Hunlar sık sık Çin sınırlarını ihlal etmektedir ve hanedanlık ordusu zayıf olduğundan Hunlarla baş edebilecek durumda değildir. Çin, bir tehdit unsuru haline gelen Hunlara karşı sınır güvenliği sağlama gayretindedir ve savaşmak istemediğinden bunu farklı yollarla gerçekleştirmeye çalışır. Han Hanedanlığı dönemi devlet ilişkileri incelendiğinde Hunlara ve Batı Bölgesi'ndeki diğer devletlere hediye verme, eş verme (he qin), rehin kabul etme, kendi tarafına çekmeye çalışma gibi iç içe geçmiş ve zaman zaman birlikte yürütülen birçok politika uygulandığı göze çarpmaktadır. Bunlar arasında he qin politikası sıklıkla başvurulan bir barış yöntemi olmuştur.

He Qin Politikası

He qin politikası çerçevesinde yapılan anlaşma uyarınca; Çin imparatoru Hun liderine bir eş verir, bu eşle birlikte değerli hediyeler gönderir. Hun lideri ise karşılığında Çin'in kuzey sınırlarını koruyacağına dair güvence verir.

Çin'in bu politikayı uygulamasındaki amaç, sınır güvenliğini korumak ve gönderdiği hediyelerle kendi zenginliğini ve gücünü diğer uluslara göstermektir. Hunlar tarafından bakıldığında ise Hun lideri bu evlilik anlaşmasıyla Han Hanedanlığı'nın damadı olacak, başkasında olmayan değerli mallara sahip olma imkânı bulacak ve böylelikle diğer uluslar arasında saygınlık kazanacaktır.

M.Ö.200 yılında başladığı genel kabul gören he qin politikasının farklı devletlerle, farklı amaçlar doğrultusunda, hemen her hanedanlık

¹⁶ Mao Dun; Türk tarihinde Mete, Metehan, Bahadır gibi isimlerle bilinen ilk Hun hükümdarının Çincesidir.

döneminde uygulandığı görülmektedir. Tarihçi Cui Ming De, M.Ö.200 - M.S. 1906 yılına kadar gerçekleştirilen evlilikleri saptamış ve toplam 428 evliliği kaydetmiştir.¹⁷ Bunlardan on üçü Batı Han Hanedanlığı döneminde Hunlarla gerçekleştirilmiştir. Gönderilecek bayanlara öncesinde prenses (Gong Zhu公主) unvanı verilmiştir.

Gao Di (高帝), Hui Di (惠帝), Gao Hou (高后) Wen Di (文帝), Jing Di'nin (景帝) bu politikayı uyguladığı, imparator soyundan veya cariyelerden seçtikleri kadınları Hun liderlerine eş olarak gönderdikleri Çin kaynaklarında yer almaktadır. Ayrıca bazı Çin tarihçileri, “soylu olmayan bu kadınların imparator soyundanmış gibi gösterildiğini ve tarihçilerin bunları kaydederken rahatsızlık duyduklarını”¹⁸ belirtmişlerdir. Han Wu Di'ye kadar olan bu dönem (M.Ö. 200- M.Ö. 140), daha çok barış yanlısı imparatorların tahtta olduğu dönemdir. İlk on anlaşma bu dönemde yapılmıştır.

He Qin Politikası'nın Ortaya Çıkışı

220

He qin politikası ilk kez, M.Ö. 200 yılında Mao Dun'un Çin imparatoru Han Gao Zu'yu kuşatmasından (Bai Deng Kuşatması) sonra Han Hanedanlığı tarafından teklif edilmiştir. Yedi gün süren kuşatmadan sonra Liu Jing¹⁹, imparatora bir öneride bulunmuştur. Gao Di ile Liu Jing arasında geçen konuşma Shi Ji- Liu Jing Biyografisi'nde şöyle kaydedilmiştir:

“Liu Jing: “Devletimiz henüz huzura kavuştu, askerlerimiz savaşımlardan yorgun düştü, Hunlara karşı askeri güç kullanarak sonuç alamayız. Mao Dun

¹⁷ Cui, Ming De, *Zhong Guo Gu Dai He Qin Tong Shi*, (Beijing: Ren Min Chu Ban She, 2007), s. 555–589.

¹⁸ Qian, Cheng Wang, “Xi Han Bu Tong Shi Qi Han Xiong He Qin De Xing Zhi Ji Zhao Jun Chu Sai De Du Te Jia Zhi (Batı Han Hanedanlığı'nın Farklı Dönemlerinde Han-Hun Arasındaki He Qin Türleri ve Zhao Jun Evliliğinin Önemi)”, (Hubei: San Xia Lun Tan (San Xia Platformu), 2009), s.84.

¹⁹ Liu Jing (刘敬) Qi (齐) beyliğindedir. Asıl adı Lou Jing'dir (娄敬) Orta derecede saray görevlisidir. Daha öncesinde Hunlara saldırılmaması gerektiğini belirtmiş ancak Gao Di onu dinlememiştir. Beklemediği bir kuşatmayla karşılaşan Gao Di, bu nedenle Liu Jing'in fikrini sormuştur.

kendi babasını öldürüp Chan Yu oldu, babasının karısı ile evlendi. O askeri gücüne güveniyor, bizim ahlak anlayışımıza göre davranarak onu ikna edemeyiz. Uzun vadeli düşünmeliyiz, onun çocuklarının, torunlarının, yani sonraki nesillerin Han Hanedanlığı'na bağlanmalarını sağlamalıyız, ancak hükümdarım bunu yapamayacağınızdan korkuyorum.” dedi.

Gao Di: “Eğer mümkünse niye yapamayayım! Ne yapmam gerek?” dedi.

Liu Jing: “Eğer kendi kızınızı Mao Dun'a eş olarak verirseniz ve beraberinde değerli hediyeler gönderirseniz, imparatorun kızı olduğunu bilince ve hediyeleri alınca, prensesi baş tacı edecek, onu yan zhi²⁰ yapacak, prenses erkek çocuk doğurursa Mao Dun yaşarken sizin oğlunuzdur, ölünce de (Mao Dun'un) yerine geçecektir. Sonra da kendi babasına rakip olmayacaktır. Böylece ordumuz savaşmadan yavaş yavaş Hunları kendine bağlayacaktır. Eğer siz kızınızı göndermek istemezseniz, imparator soyundan ya da cariyelerden birini prensesmiş gibi gösterip gönderirseniz, Mao Dun bunu öğrenebilir, bu sahte prensese değer vermez, o zaman da bu planın bir anlamı kalmaz.” dedi.

Gao Di kabul etti ve kızını göndermeyi planlıyordu. İmparatoriçe Lü²¹ gece gündüz ağladı. “Benim sadece (bir) veliahdım ve bir kızım var, onu nasıl Hunlara vereyim!” dedi. Gao Di sonunda kendi kızını göndermedi, saraydan birini prensesmiş gibi gösterme yolunu tercih etti. Liu Jing'i Hunlarla he qin anlaşması yapmak üzere görevlendirdi.²²

Çin İmparatorunun kayıtlarda adı bulunmayan bir cariyeyi Hun liderine göndermesi ile he qin politikası resmen başlamıştır. Çin'in amacı burada net olarak belirtilmiştir. Ancak İmparator, Liu Jing'in uyarılarına rağmen kendi kızını göndermemiştir. Dolayısıyla kuşatma ile zor duruma düşürülmüş olan imparatorun öncelikli amacı, savaşmadan sınırların güvenliğini sağlamaktır. Hunlar ile akrabalık kurarak uzun vadede parçalama amacı yerine, kısa vadede nefes almayı tercih etmiş olduğu görülmektedir.

²⁰ Hun liderinin eşine ve birlikte olduğu kadınlara yan zhi (闕氏) denilmektedir. Hatun olarak Türkçeye çevrilebilir.

²¹ Lü Hou (吕后) ve Gao Hou (高后) olarak anılır.

²² Jia Lu, Xu, *Shi Ji* 99, *Lie Zhuan* 39, *Liu Jing*, s.1221-1222.

İki devlet arasındaki evlilikler ve mektuplaşmalar incelendiğinde, ilk anlaşma dışındaki tüm anlaşmalarda, talep eden tarafın her zaman Hunlar olduğu ortaya çıkmaktadır. M.Ö.140 yılına kadar, Hunlar istedikleri zaman sınırlarda rahatsızlık çıkarmışlardır, istedikleri zaman da anlaşmayı yenilemek istediklerini belirtmişlerdir. Bu saldırılar göçebe toplumun doğasında olan küçük çaplı saldırılardır ve bazen Hun liderinin bilgisi dışında gerçekleşir. Göçebe yaşam süren Hunlar her zaman doğa ile mücadele içinde olduklarından büyük bir savaş istememektedirler, bu nedenle anlaşma yapmak ve diğer kavimlerde olmayan hediyelere sahip olmak Hunlar için önemlidir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu politikanın uygulanmasının Hunlar için avantajlı olduğu söylenebilir.

Han Jing Di'den (汉景帝) sonra Han Wu Di'nin (汉武帝) başa geçmesiyle (M.Ö. 140) durum değişmiş, Hunlara karşı savaş yanlısı bir tutum içine girilmiştir. Wu Di'nin yönetimde olduğu süre içinde Hunlarla sadece bir kez he qin anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşmadan hemen sonra Wu Di bir saldırı planı yapmıştır. Wu Di'nin burada anlaşmayı yaparken dahi barış amacı gütmeyeceği görülmektedir. Wu Di bu sırada ordusunu savaşa hazırlayacaktır. Wu Di, savaş yanlısı tutumunu sürdürürken bir yandan da Batı Bölgesi'ndeki (西域) devletlerle Hunlara karşı işbirliği yaptığı görülmektedir. Wu Di he qin anlaşmasını Wu Sun devletine uygulanmıştır. Xi Jun²³ (细君) ve Jie You²⁴ (解忧) Wusunlara gelin giden kişilerdir. Başka bir ifadeyle Hunlara zarar vermek amacıyla yürütüldüğü iddia edilen he qin politikası Hunlar yerine başka devletlere uygulanmıştır.

Wu Di'den sonraki dönemde yine imparatorlar, Wang Mang yönetimine kadar (M.S.9) savaş yerine barışı tercih etmişlerdir. Wu Di

²³ Wu Di'nin yeğenin kızıdır. İmparator soyundandır. Wu Di Yuan Feng 6. yılında (M.Ö.105) Wu Sun'lara gelin gitmiştir.

²⁴ M.Ö.101 yılında Wu Sunlara Cen Zou ile evlenmek üzere gönderilmiş kişidir. Chu Beyi Liu Wu'nun torunudur.

dışındaki imparatorlar Hunlarla barış anlaşması yapmanın sınır savaşı yapmaktan daha kolay ve bedeli ağır olmayan bir yöntem olduğunu düşünmüşlerdir. Han Wu Di'den sonra tahta geçen imparatorlardan Xuan Di ve Ping Di'nin hüküm sürdüğü dönem Hunlarda iç karışıklığın hâkim olduğu dönemdir.

Hunların Durumu ve Hu Han Ye'nin Hanedanlık İle İlişkileri

M.Ö.58 yılı öncesi Hunlarda mevcut olan iç karışıklık Hu Han Ye'nin başa geçmesinden sonra kendisini Chan Yu ilan edenlerle daha da kötüye gitmiştir. Beş Chan Yu²⁵ ortaya çıkmıştır. Chan Yuler arasındaki mücadele yüzünden Hunlardaki iç karışıklıktan kaçan birçok kişi Han tarafına sığınmıştır. Bu mücadeleler sonrası geriye kalan iki lider Hu Han Ye ve ağabeyi Zhi Zhi'dir.

M.Ö. 58 - M.Ö. 53 yıllarında kardeşler arasındaki iktidar kavgası sonucu Hun Devleti, Batı ve Doğu olmak üzere ikiye bölünmüştür²⁶. Zhi Zhi, halkıyla birlikte kuzey batıya doğru gitmiştir. Hu Han Ye ise Han ulusuyla iyi geçinmeyi tercih etmiş, M.Ö. 51 yılından itibaren bizzat saray ziyaretlerinde bulunup Han Hanedanlığı'na bağlılığını bildirmiştir. Çok güzel karşılanan Hu Han Ye'ye tören düzenlenmiş ve Han imparatoru tarafından birçok değerli hediye ve unvanla ödüllendirilerek övülmüştür. Hu Han Ye Chan Yu, bu ziyaretlerle gelişen ilişkiler sürecinde he qin politikasının uygulanmasını istemiş ve Han tarafı da bu isteğe olumlu yanıt vermiştir. Böylelikle iki devlet arasında ilişkiler sıklaşmış, uzlaşma ile sınır güvenliği sağlanmıştır. Ekonomik yardıma dayalı bu evlilik anlaşmalarıyla Hun-Çin ilişkilerinde huzurlu bir döneme girilmiştir. Burada bahsedilen huzurlu dönem Çin tarihindeki

²⁵ Kendini chan yu ilan edenler; Hu Han Ye, Tu Qi, Hu Jie, Ju Li, Wu Jie'dir. Hu Han Ye, Tu Qi'ye saldırıp onu yenince, Tu Qi de intihar etmiştir. Ju Li, Hu Han Ye'ye tabi olmuş, Hu Jie ve Wu Jie de Chan Yu unvanlarını bırakmışlardır. Daha sonra ortaya çıkan isimler ise Jun Chen ve Hu Han Ye'nin ağabeyi Zhi Zhi'dir.

²⁶ Kuzey ve Güney olarak ikiye bölündüğü de belirtilmektedir. Her iki ifade de doğrudur.

ünlü Wang Zhao Jun'ün Hun lideri Hu Han Ye ile evlenmesinden sonra görülmektedir.

Zhi Zhi Chan Yu'nün ölümü²⁷nden sonra Hu Han Ye Chan Yu İmparatora mektup sunarak Han sarayına ziyarette bulunmak için izin istemiştir. Bunun üzerine M.Ö. 33 yılında saraya gelmiş, yine eskisi gibi güzel karşılanarak değerli hediyeler verilmiştir. Chan Yu hanedanlığa yakınlaşmak için damat olmak istediğini kendisi söylemiştir. Bunun üzerine Han Yan Di haremde bulunan Wang Qiang isimli Wang Zhao Jun'ü Hu Han Ye Chan Yu'ye eş olarak vereceğine söz vermiştir. Chan Yu bundan çok memnun olmuş, sınırları koruyacağını ve ilişkilerin nesiller boyu böyle devam etmesini arzuladığını belirten bir mektup sunmuştur. Bunun yanında imparatorun halkının huzura kavuşması ve iyileştirme süreci yaşaması için sınırdaki görevlileri ve askerleri geri çekmesini istemiştir. Bu teklif Çin sarayında tartışılmış ve ileri gelenlerin çoğu bu isteği olumlu bir şekilde karşılamıştır. Ancak Hou Ying, bu anlaşma çerçevesinde Çin askerlerinin geri çekilmesine karşı çıkmış ve itirazının sebeplerini on maddelik uzun bir rapor ile imparatora sunmuştur. ²⁸ Bu raporda her iki devletten de kaçmak isteyenlerin olabileceği, olası tehlikelerin düşünülmesini ve sınırda çıkabilecek sorunlarda asker takviyesinin zor olduğunu belirtilmiştir. İmparator bunun üzerine sınırların boşaltılmamasına karar vermiş ve Chan Yu'ye General Xu Jia'yı gönderip, durumu sebepleriyle birlikte kibarca bildirmiştir. Bu settin sadece Hunlardan korunma amacıyla yapılmadığını²⁹ da belirtmiştir. Bunun üzerine Chan Yu de imparatorun

²⁷ Zhi Zhi, kendisinin isteği üzerine Çin'de bulunan rehin oğlunu geri getiren Han elçisini öldürmüştü, bu olay üzerine Çin görevlileri tarafından öldürülmüştür. (M.Ö.36)

²⁸ Hu Han Ye'nin M.Ö.58 yılında başa geçmesinden itibaren geçen olaylar ve Hou Ying'in on maddelik raporu dahil Han Shu'dan çevrilmiş ve özet şeklinde yazılmıştır. Jia Lu, Xu, *Han Shu 94, Lie Zhuan 64, Xiong Nu Zhuan*, s. 1889-1896.

²⁹ Çin Seddi'nin yapılış nedeni ile ilgili bkz. Bülent, Okay, "Çin Seddi'nin Yapılış Nedeni Hakkında Değişik Bir Görüş", *Belleten, C.LVII, Nisan, TTK Basımevi*, (1993), s.27-39.

bir generali bunları anlatmak için görevlendirmesine memnun olduğunu bildirerek teşekkür etmiştir.

Wang Zhao Jun'un Hu Han Ye'ye Eş Olarak Verilmesi

M.Ö. 33 yılında Wang Zhao Jun ile Hu Han Ye arasında yapılan evlilikle ilgili Çin tarih kayıtlarında diğer evliliklere nazaran daha fazla bilgi mevcuttur ve birçok bölümde bahsedilmiştir.³⁰ Bu kayıtlara göre Wang Zhao Jun, İmparator Yuan Di döneminde saraya cariye olarak girmiştir.

O dönemde saraydaki cariyeler ressama³¹ rüşvet vererek İmparatora kendilerini güzel göstermişlerdir. Ancak, Wang Zhao Jun güzelliğine güvendiğinden buna gerek duymamış, bu nedenle ressam da onun güzelliğini gösteren resimler çizmemiştir. Böylece Wang Zhao Jun yıllardır sarayda olmasına rağmen, imparatoru hiç görememiştir. Bu duruma karşı duyduğu kızgınlık ve umutsuzluk günden güne artmıştır. Bu nedenle, Hu Han Ye imparatora Han Hanedanlığı'ndan biriyle evlenmek istediğini söylediğinde ve bu durum saraydaki cariyelere duyurulduğunda, sadece Wang Zhao Jun gönüllü olmuştur. Törende İmparator beş kişiyi Hu Han Ye'ye göstermiştir. Wang Zhao Jun çok güzel giyinmiş ve bütün güzelliği ortaya çıkmıştır.³² Güzelliği tüm sarayı etkilemiştir. İmparator onu gördüğünde şimdiye kadar görmediğine çok pişman olmuştur, öyle ki Hunlara göndermemeyi bile aklından geçirmiştir. Ancak sözünden dönmemesi gerektiğini düşünmüş ve Wang

³⁰ Jia Lu, Xu, *Han Shu 94, Lie Zhuan 64, Xiong Nu Zhuan*, s. 1894-1897., *Hou Han Shu 119, Lie Zhuan 79, Nan Xiong Nu Zhuan*, s.1778., *Han Shu 9, Ben Ji 9, Yuan Di Ji*, s. 120.

³¹ Dönemin saray ressamı Mao Yan Shou'dur. (毛延寿)

³² Wang Zhao Jun antik Çin'de "Dört Güzel Kadın"dan (Si Da Mei Nü 四大美女) biridir. Bu güzel kadınlar; İlkbahar-Sonbahar Dönemi'nde yaşamış olan Xi Shi西施, Han Hanedanlığı'nda Wang Zhao Jun ve Diao Chan貂蝉, Tang Hanedanlığı'nda ise Yang Gui Fei杨贵妃'dir. Böylesine güzel bir bayan bu ressam tarafından yanağına da ben konarak çirkin bir şekilde çizilmiştir.

Zhao Jun'ü Hu Han Ye'ye eş olarak vermek zorunda kalmıştır.³³ Ressam ise bu yaptığını canıyla ödemiştir.³⁴

Wang Zhao Jun yetenekli biridir ve pipa³⁵çalmakta ustadır. Genellikle elinde pipa ile, kırmızı kapüşonlu bir pelerin giymiş şekilde resmedilir. Çin'deki dört güzel kadından biri olarak kabul edilen Wang Zhao Jun'ün Çin sarayından ayrılıp Hunlara gelin gidişi Çinlileri derinden etkilemiş ve efsanelere konu edilmiştir. Bu efsanelerden birine göre; hanedanlıktan ayrılırken kendisini bir nebze rahatlatmak için pipa ile "Chu Sai Qü (出塞曲)" isimli memleketinden ayrıldığını anlatan şarkıyı çalmaya başlamıştır. Öylesine hüznü çalmaktadır ki, gökte uçan yaban kazları şarkıdaki hüznü duyduktan sonra çok üzölmüşler ve bu üzüntüye daha fazla dayanamayıp yere düşmüşlerdir. Bu olaydan sonra Wang Zhao Jun'e "yaban kazlarını düşüren" manasına gelen "Luo Yan (落雁)" lakabı verilmiştir.

Çin edebiyatında Wang Zhao Jun'ün Hunlara gelin gidişi ile ilgili birçok eser yazılmıştır. 700'den fazla şiir, 40'ı aşkın roman ve halk hikâyesi bulunmaktadır. Shi Chong, Li Bai, Du Fu, Bai Ju Yi, Li Shang Yin, Cai Yong, Wang An Shi, Guo Mo Ruo, Cao Yu, Tian Han, Jian Bo Zan, Fei Xiao Tong, Lao She Wang Zhao Jun ile ilgili eserler ortaya koyan edebiyatçılardan sadece bazılarıdır. Wang Zhao Jun'ün hayatı edebiyat ve sanat dallarındaki eserlere pek çok kez konu edilmiştir. Yazılan şiirlerde Wang Zhao Jun'ün at, deve veya araba üzerinde Hun topraklarına giderken ağladığı, bir daha memleketine dönemeyeceği için üzüldüğü, ülkesi için kendini feda ettiği, barış sağlamadaki başarısının binlerce askerin savaşmasına bedel olduğu belirtilmiştir.

Konuyla ilgili edebi eserleri inceleyen Euyang, Wang Zhao Jun'ü beş farklı karakterde bulmuştur. Buna göre; a) Cinderella motifi; fakir

³³ Jia Lu, Xu, *Hou Han Shu* 119, *Lie Zhuan* 79, *Nan Xiong Nu Zhuan*, s.1778.

³⁴ Wang Zhao Jun, <http://baike.baidu.com/view/3083.htm> erişim tarihi_01.01.2013

³⁵ Pipa (琵琶) Çin'e özgü bir müzik aleti.

ve iyi bir aileden olan Wang Zhao Jun sınıf atlayarak Çin sarayına girer. b) Mağrur güzellik; güzelliğine ve kadınlığına öylesine güvenmektedir ki ressama rüşvet vermez. c) Truvalı Helen gibi bir rehin; imparatoru görebilmek uğruna yaptığı bu seçimle aslında uygulanmakta olan politikanın bir piyonu durumuna düşer ve hiç bilmediği topraklarda, alışık olmadığı bir hayata başlar. d) Vatansever kahraman; ulus ilişkilerinin barış içinde sürmesi için kendini feda eder. e) Güzel ve Çirkin masalındaki Güzel karakterine benzetilir.³⁶

Wang Zhao Jun uzun süren bir yolculuktan sonra Hun topraklarına varır. Ona huzur getiren eş anlamına gelen “Ning Hu Yan Zhi (宁胡阏氏)” unvanı verilir. Bu evlilikten iki oğlu olur. Evlenmelerinden 3 yıl sonra (M.Ö. 31 yılında), Hu Han Ye ölür ve Büyük Hatun’dan olan oğlu başa geçer. Hu Han Ye’nin ölümünden sonra Wang Zhao Jun, İmparator Cheng Di’ye mektup göndererek saraya geri dönmek istediğini belirtir. Ancak imparator artık Hun topraklarında olduğunu ve Hun adetlerine uyması gerektiğini belirterek bu isteği reddeder. Bunun üzerine Wang Zhao Jun, eski eşinin oğlu olan yeni hükümdarla evlenmek zorunda kalır. (M.Ö. 31 - M.Ö. 20) Bu evlilikten iki kızları olur.³⁷ Bu bilgidен Wang Zhao Jun’ün oğlunun veliaht yapılmadığı ortaya çıkmaktadır ki bu bilinen bir gerçektir. Tarihçiler “hatunların, - gelecek hakanların anneleri olma sebebiyle- ilk zevce ve asil (yani Türk) olmalarına dikkat edildiğini”³⁸ uzun zaman önce belirtmişlerdir.

Wang Zhao Jun’ün Hu Han Ye ile evlenmesinden sonra Han Hanedanlığı’nda Wang Mang’ın idareyi ele alması (M.S. 9) ve Hunlara

³⁶ Eugene Eoyang, *The Wang Zhao Jun Legend: Configurations of the Classic*, (Indiana: Chinese Literature:Essays, Articles, Reviews Vol.4, No.1, 1982), s.5.

³⁷ Jia Lu, Xu, *Hou Han Shu* 119, *Lie Zhuan* 79, *Nan Xiong Nu Zhuan*, s.1778.

³⁸ İbrahim, Kafeoğlu, *Türk Bozkır Kültürü*, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1987), s.59.

karşı yanlış politikalar izlemesi üzerine ilişkilerin bozulmasına kadar Hun-Çin ilişkileri barış içinde devam etmiştir.

Bu evliliğin Han Yuan Di döneminde ne kadar önemli görüldüğü imparatorların saltanat yıllarına bakıldığında anlaşılmaktadır. Wang Zhao Jun'un evlendiği yıl olan M.Ö. 33 yılı, aslında Han Yuan Di'nin Jian Zhao 6.yılı olması gerekirken, imparatorun fermanı ile gerçek barış anlamına gelebilecek "Jing Ning 1. yılı" olarak değiştirilmiştir.

Sonuç

Çin ve Türk Tarihinde çok önemli bir yeri olan He Qin politikası Çin'de hemen her hanedanlık döneminde Hunlara ve diğer devletlere uygulanmış olan barış politikalarından biridir. Bu politika kapsamında yapılan evliliklerle ilişkilerin geçici süre ile olsa da düzelmiş, sınırlarda huzur sağlanmış olduğu görülmektedir. Ayrıca bu sayede iki ulus arasında gerçekleşen ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşim de göz ardı edilemez.

Hunlara eş olarak gönderilen Çinli kadınların yerleşik düzenden göçebe yaşama geçmeleri kolay olmamıştır. Bu çalışmada konu edilen Wang Zhao Jun, kendisini imparatora göstermek amacıyla yaptığı bu evlilikle amacına ulaşmıştır, ancak bunun yanında Hun topraklarında yaşarken oldukça zor günler geçirmiştir.

Bu evlilik sonrasında Hun-Çin ilişkilerinde yarım asır süresince sorun yaşanmadığı görülmektedir. Çin tarihçileri ve edebiyatçıları Wang Zhao Jun'un barış elçisi olduğunu söylemektedirler. Hunlarda da Wang Zhao Jun'e "huzur getiren eş" unvanının verildiği bilinmektedir. Buradaki önemli bir nokta ilişkilerin durumunu devlet yöneticilerinin tutumlarının belirlediğidir. Bir tarafın barış amacı gütmemesi durumunda bu politikanın fayda sağlamayacağı açıktır. Başka bir ifadeyle he qin bir semboldür. Hu Han Ye, Chan Yu ilan edildiği dönemde Han Hanedanlığı ile iyi geçinmeyi tercih ederek imparatora

bağlılığını bildirmiş ve damat olmuştur. Kısacası iki taraf da barış istemektedir. Söz konusu evlilik sayesinde ilişkilerin sağlamlaştığı, uzun süreli bir barış dönemi yaşandığı ve anlaşmanın Hun-Çin ilişkilerine olumlu yönde etkisi olduğu söylenebilir.

Kaynakça

Cui, Ming De, *Zhong Guo Gu Dai He Qin Tong Shi* 中国古代和亲通史 (Çin'de He Qin Tarihi), Pekin: Ren Min Chu Ban She, 2007.

Eoyang, Eugene, *The Wang Zhao Jun Legend: Configurations of the Classic*, Indiana: Chinese Literature:Essays, Articles, Reviews Vol.4, No.1), 1982.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Bozkır Kültürü*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1987.

Okay, Bülent, “Çin Seddi'nin Yapılış Nedeni Hakkında Değişik Bir Görüş”, *Bellekten*, C.LVII, Nisan, TTK,1993.

WANG, Qian Cheng王前程, “Xi Han Bu Tong Shi Qi Han Xiong He Qin De Xing Zhi Ji Zhao Jun Chu Sai De Du Te Jia Zhi 西汉不同时期汉匈和亲的性质及昭君出塞的独特价值” (Batı Han Hanedanlığı'nın Farklı Dönemlerinde Han-Hun Arasındaki He Qin Türleri ve Zhao Jun Evliliğinin Önemi)”, Hubei: San Xia Lun Tan (San Xia Forumu), 2009.

XU, Jia Lu, *Han Shu* 汉书 (*Han Tarihi*), Shanghai: Han Yu Da Ci Dian Chu Ban She, 2004.

XU, Jia Lu, *Hou Han Shu* 后汉书 (*Sonraki Han Tarihi*), Shanghai: Han Yu Da Ci Dian Chu Ban She, 2004.

XU, Jia Lu, *Shi Ji* 史记 (*Tarih Kayıtları*), Shanghai: Han Yu Da Ci Dian Chu Ban She, 2004.

Wang Zhao Jun, <http://baike.baidu.com/view/3083.htm> (erişim tarihi: 01.01.2013)

Künye:

Türker, Nurcan, “He Qin Politikası Çerçevesinde Hun-Çin İlişkileri ve Wang Zhao Jun”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi II*, (2013):215-229.